

Les Bozaarts

**Naar Friesland,
23 en 24 oktober 2024**

De voorbereiding

Al lang van tevoren was de suggestie gedaan om eens naar het noorden te gaan, naar Friesland bijvoorbeeld. Eigenlijk wisten we in eerste instantie niet goed of daar wel genoeg te beleven was op het gebied van beeldende kunst, want als je het over cultuur in Friesland hebt, denk je vooral aan skûtsjesilen, kaatsen, fierljeppen en natuurlijk de Elfstedentocht. En als je dat allemaal een beetje volgt, en een paar woorden Fries verstaat, denk je al gauw dat je iets van de Friezen en Friesland begrijpt. Vergeet het maar!

En het lijkt wel of de Friezen er prat op gaan dat ze niet begrepen worden. Zo lag op onze hotelkamer een tijdschrift met een artikel over het faillissement van de musical “De Tocht”, die uiteraard over de Elfstedentocht ging. Dat faillissement werd volledig op het conto geschreven van de “westerlingen”, die verantwoordelijk waren voor de productie, de regie en nog wat van zulke zaken.

En toch gingen we naar Friesland, omdat Anneke ons wist te verzekeren dat er ook qua beeldende kunst veel te beleven was, en dat we nog verrast zouden worden.

Zo gingen we na de nodige voorbereidingen op woensdag op pad. De eerste dag, en de overnachting, zouden we allen meemaken; op de tweede dag zouden enkele paren ons verlaten vanwege een droevige gebeurtenis.

Woensdag 23 oktober 2024

Het weerbericht was goed, maar er zou wel mist zijn. Helaas klaarde die de hele dag niet echt op, zodat er een beetje een grauwsliuier hing over het Friese land.

Eerst de lunch: die hadden we besproken in Grand Café 't Gerecht, een monumentaal etablissement in It Hearrenfean (Heerenveen voor westerlingen). Dat was voorheen een plek waar belastingaanslagen werden verwerkt, en gerechtelijke uitspraken gedaan.

Vlakbij konden we parkeren in een ondergrondse garage.

Voor ons waren tafels gereserveerd in een apart zaaltje, met een fraai interieur en een antieke plafondschildering. Desgevraagd gaf de dame van het café een toelichting op de geschiedenis van het pand en de

oorsprong van de schildering.

Het weerzien was hartelijk en om vast in de stemming te komen, werden er wat zakjes met Fryske dúmkjes uitgedeeld. De lunch was zeer uitgebreid en van uitstekende kwaliteit.

Anneke vertelde intussen wat over het eerste museum: Museum Belvédère, gelegen in Heerenveen-Oranjewoud, midden in het Friese landschap

Museum Belvédère

Uit de website van het museum: “*Museum Belvédère, het eerste museum voor moderne en hedendaagse kunst in Friesland. Het museum toont een collectie kunstwerken van belangrijke Friese schilders als Jan Mankes, Thijs Rinsema, Tames Oud, Gerrit Benner, Boele Bregman, Willem van Althuis en Sjoerd de Vries, maar laat daarnaast ook werken van geestverwanten uit binnen- en buitenland zien. Voor de Friese kunstenaars wordt Museum Belvédère een thuishaven, een plek die ze als eenlingen in de kunst nooit hebben gehad.*”

En over het gebouw lezen we: *“Het strak vormgegeven museumgebouw is innig verbonden met het landschap en de kunst. De donkere basalt gevel valt bijna weg tegen de stammen van de bomen in het museumpark. Alleen de twee openingen van de entree en het restaurant lichten op. Het reliëf in de gevel verwijst subtiel naar het verkavelde weidelandschap.*

Het gebouw is dwars op het water van de Prinsenvijk gebouwd, dat in de achttiende eeuw als Grand Canal werd aangelegd. Boven het water is het museumcafé gesitueerd, een bijna transparante ruimte tussen beide museumvleugels. Het biedt een panoramisch uitzicht op Landgoed Oranjewoud, het vroegere buitenverblijf van de Oranje-Nassau's.

Binnen het museum prevaleert de kunst boven de architectuur met eenvoudige, regelmatig verdeelde open kamers in de westvleugel. Glazen stroken ter hoogte van de plint zorgen voor daglicht en bieden de bezoeker een oriëntatie op het land en het water dat het gebouw omgeeft.”

De tentoonstelling die daar op dat moment te zien is, heet *Het Gedroomde Museum, De eigen Collectie als reflectie*. In deze tentoonstelling worden hoogtepunten uit de museale collectie aangevuld met schilderijen van Ben Akkerman, Wobbe Alkema, Karel Appel, Armando, Else Berg, Edgar Fernhout, Leo Gestel, Frieda Hunziker, Bart van der Leek, Albert Marquet, Piet Mondriaan, Jeanne Bieruma Oosting, Jan Schoonhoven, Jan Sluijters, Sjoerd de Vries en vele anderen. Aldus de informatie van het museum.

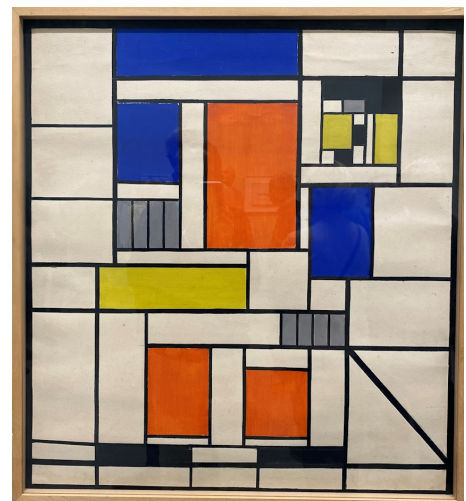
Vanaf de parkeerplaatsen wandelden we door het vlakke landschap naar het fraaie gebouw. Eenmaal binnen begon Anneke met haar rondleiding; na eerst gewezen te hebben op de bijzondere lichtval, mede veroorzaakt door de lichtdoorlatende plinten. Gezien de veelheid van de getoonde werken en hun makers, is het ondoenlijk om ze allemaal te vermelden. De zalen waren allen ingericht met een bepaald thema. We vermelden slechts enkele werken en hun makers. De werken van de leden van De Stijl kregen veel nadruk,

vanwege de grote invloed die ze hadden. Ook de volgende dag zouden we bij herhaling met aspecten van De Stijl te maken krijgen.

De Stijl is een Nederlandse kunstbeweging, vernoemd naar het in 1917 in Leiden opgerichte tijdschrift De Stijl. De belangrijkste leden van De Stijl waren Theo van Doesburg, Piet Mondriaan, Vilmos Huszár, Bart van der Leek, Antony Kok, J.J.P. Oud, Jan Wils, Robert van 't Hoff, Gerrit Rietveld en Georges Vantongerloo. De Stijl is vooral een project van kunstenaar en publicist Theo van Doesburg, de zelfbenoemde oprichter, redacteur en propagandist van De Stijl.

Enige, maar niet alle, werken die we zagen (zie ook het fotoalbum van ons reisje) en waar Anneke stil bij bleef staan:

- Bram Bogart: Blauw over geel; gouache met gips.
- Jan Mankes: Lijster, Steenuil, Wyandottehaan en natuurlijk De Putters.
- Armando: der Baum – 5 schilderijen
- Christiaan Kuitwaard: White Cube Kop – verschillende gezichtspunten.
- Giorgio Morandi: Flessen.
- Krin Rinsema: collage Hitler
- Olphaert den Otter: Airport Athene shelters.
- Bram van der Leek: Kan met schaal
- Theo van Doesburg: De spitter.
- Thijs Rinsema: doosjes, schaakspel, sigarettenreclame.
- Tames Oud: Schelpenzee en Vissersboot op zee.
- Edgar Fernhout: Voorjaar.
- Daan van Golden: Zakdoek.

- Har Sanders: Roze rok.
- Hendrik Werkman (van De Ploeg): enkele werken.
- Leo Gestel: Mallorca.
- Else Berg: Dame met waaier.
- Jan Altink (van De Ploeg): Vier paarden.
- Piet Mondriaan: Bos bij Oele¹.
- Jan Sluiters: dito.
- Matthijs Röling: Tuin te Ezinge.
- Tony Cragg: 49 Pages – sculptuur van geperst hout.

En nog veel meer dus.

Naar het hotel

Voor de overnachting was gekozen voor Parkhotel Tjaarda, dat gelegen is in de Friese bossen bij Oranjewoud en op een steenworp afstand van Heerenveen. Er was voor iedereen een arrangement geboekt, compleet met diner.

Na het inchecken kwamen we bijeen in de lobby voor een drankje en een praatje. Om 7 uur gingen we aan tafel. In een rustige hoek van de eetzaal was een lange tafel gedekt, zodat we allen aan dezelfde tafel konden zitten. Het viergangen diner was heerlijk en de wijnen voortreffelijk. Tussen de gangen door werden nog

enige attenties uitgewisseld, als dank voor de organisatie.

Donderdag 24 oktober 2024

De volgende ochtend namen we helaas afscheid van Peter en AnneWal, Henk en Mariëtte, Bam en Lidy, vanwege een droevige gebeurtenis. De overigen vertrokken na een uitgebreid ontbijtbuffet naar Drachten, naar het museum aldaar. Bij dat vertrek werd een soort konvooi gevormd, vanwege achterdocht ten aanzien van het functioneren van sommige navigatiesystemen. Zo'n konvooi is geen sinecure: je zit de hele tijd te kijken of iedereen wel volgt. "Shit, nu schuift een busje ertussen!" Enfin, we kwamen natuurlijk goed terecht in de parkeergarage en wandelden vandaar naar het Museumplein.

Museum Dr8888

Ja, zo noemt dat museum zich. Op hun website lezen we wat de visie is: *"Museum Dr8888 vertelt verhalen over kunst en cultuur. Daarmee inspireren, stimuleren en verbinden we jong en oud. We presenteren onderscheidende tentoonstellingen van regionaal en (inter)nationaal belang. Daarnaast verzamelen, beheren en presenteren we de kunst- en cultuurhistorische collectie van Drachten en Smallerland, voor huidige én toekomstige generaties."* In het museum wordt veel aandacht gegeven aan De Stijl: *"Als eerbetoon aan Theo van Doesburg is de inrichting van ons museumcafé een reconstructie van de zogenaamde Ciné-Dancingzaal uit de Aubette in het Franse Straatsburg. Het zalencentrum de Aubette werd bekend door de modernistische interieurs, ontworpen in de jaren '20 door Theo van Doesburg samen met Hans Arp en Sophie Taeuber-Arp."*

Verder vermeldt het museum nog het volgende over De Stijl: *"De belangrijkste theoretici van De Stijl zijn Theo van Doesburg en Piet Mondriaan. Zij zijn op zoek naar een universele uitbeeldingsvorm, die Mondriaan de 'Nieuwe Beelding' of 'neoplasticisme' noemt. De rechte lijnen en de primaire kleuren rood, blauw en geel spelen naast zwart, wit en grijs een belangrijke rol."*

¹ Oele is een buurtschap in de buurt van Hengelo. Merkwaardig dat er diverse schilderijen gemaakt zijn van een bos bij deze plaats.

Decoraties, ornamenten en klassieke regels zijn uit den boze en voor een persoonlijke inbreng of uitdrukking van eigen gevoelens is geen plaats. De idealen zuiverheid, harmonie en soberheid leveren, inmiddels, wereldberoemde en baanbrekende werken op."

Op het plein voor het museum zagen we een reusachtige stoel, een uitvergroting van een stoel van Theo van Doesburg. Helaas is er hoognodig onderhoud nodig. Dezelfde stoel, in normale afmeting, kwamen we later nog een paar keer tegen. Op het plein zijn verder enkele hinkelbanen te zien, geheel ingekleurd volgens de principes van De Stijl.

Voordat we naar binnen gingen, viel het ons op dat de letters "MUSEUM" op de voorgevel niet netjes recht boven de ingang zijn aangebracht, maar behoorlijk uit het midden – zie ook de foto in het album. Later hoorden we de uitleg, die één van ons aan een medewerker van het museum ontfutseld had. Die luidt dat het gebouw begonnen is als een klooster van de minderbroeders; in de 70-er jaren werd het gebouw het gemeentehuis van Smallingerland en in 1996 werd het Museum Smallingerland. Dat stond dan compleet op de gevel. Later werd "Smallingerland" verwijderd; vandaar dat er nu

alleen "MUSEUM" staat. Een volstrekt ongeloofwaardig verhaal, want er is en was geen ruimte voor die complete naam. Maar we dwalen af.

We dronken koffie in het museumcafé, waar Anneke ons wees op het ontwerp waar de inrichting op gebaseerd is. En ze vertelde over de centrale figuren van de huidige tijdelijke tentoonstellingen: Thijs Rinsema en Jaap Rusticus. En het museum schrijft het volgende:

"De rijke collectie van Thijs Rinsema (1877-1947) van Museum Dr8888 is onlangs uitgebreid met enkele tientallen nieuwe werken. Samen met een aantal bijzondere bruiklenen wordt het een hernieuwde kennismaking met de Drachtster schoenmaker en modern kunstenaar. (...) Thijs Rinsema is een van de belangrijkste kunstenaars uit de collectie van Museum Dr8888. Rinsema haalde samen met zijn broer Evert de internationaal befaamde kunstenaars Theo van Doesburg en Kurt Schwitters naar Drachten waar zij tot op de dag van vandaag hun sporen nalaten.

Jaap Rusticus (1913-1972) was een kunstenaar met een brede kijk op de kunst. Hij maakte niet alleen aquarellen, etsen, houtsneden en olieverfschilderijen, maar hij was ook beeldhouwer. Zijn beelden maakte hij zowel uit steen als uit hout. Door de verschillende technieken te presenteren, komen de vele talenten van Rusticus in de tentoonstelling tot leven.

Rusticus maakte deel uit van de expressionistische kunstenaarsgroep Yn 'e Line. Na het uiteenvallen van de groep begin jaren zestig ging Rusticus zijn eigen weg. Hij was enorm productief, met name op het gebied van grafiek. Zijn kunstenaarscarrière eindigde abrupt. Hij was één van de vier dodelijke slachtoffers van de windhoos op Ameland in 1972."

De expositie begint met het nagebouwde schoenmakersatelier van Thijs en Evert Rinsema. En daarna liepen we langs de vele werken van Thijs Rinsema en zagen hoe zijn stijl en benadering steeds verder evolueerde. Ook de stoel, maar nu op ware grootte, kwam langs. Als we nu beseffen hoe belangrijk zijn werk was, is het haast niet te verteren

dat zijn weduwe na zijn dood veel van zijn werken verbrand heeft.

De overgang naar de werken van Jaap Rusticus bestaat uit *Merzbau* van Marten Winters. *“In dit omvangrijke kunstwerk heeft Winters afgedankte materialen gebruikt die hij vond op straat, uit containers viste en cadeau kreeg van de inwoners uit Drachten. Door de herkenbare materialen te rangschikken en te bewerken vormt dit bouwwerk een absurdistisch totaalkunstwerk. Zowel de poëzie, de collages én de Merzbau van Schwitters worden verenigd in deze hedendaagse interpretatie. Het is een kunstwerk waar je doorheen kunt lopen en waar van alles te zien, te horen en te beleven valt.”* Aldus de website van het museum. Het is een wonderlijk geheel.

De werken van Rusticus zijn inderdaad van zeer uiteenlopende aard. Opvallend is vooral de foto van een bakstenen paard.

Het Van Doesburg-Rinsemahuis

Na het museum wandelden we naar het Van Doesburg-Rinsemahuis. Daarover lezen we: *“Ruim 100 jaar geleden krijgt Drachten een nieuwe buurt in de kleuren van De Stijl. Gemeentearchitect de Boer ontwerpt deze woningen en vraagt Theo van Doesburg om kleurschema's te bedenken voor de binnen- én de buitenkant. Drachten werd zo het begin van Theo's carrière als kunstenaar-architect in binnen- en buitenland. De felle primaire kleuren doen veel stof opwaaien en de woningen krijgen de naam 'Papegaaienbuurt'.*

Sinds 2018 is Torenstraat 3 een museumwoning en rijksmonument. “

De straat ziet er inderdaad heel kleurig uit. Binnen in het museumhuis deden we eerst slofjes om de schoenen om de vloeren te sparen; daarna kregen we een inleiding over het huis. Dan werden de diverse ruimtes bekeken. Het zag er allemaal heel fraai en kleurig uit. Ook kwamen we de inmiddels bekende stoel tegen. De keuken was zeer traditioneel ingericht, met onder andere een aanrecht met granito blad. De woningen waren nog niet op de waterleiding aangesloten. Het water werd omhoog gepompt vanuit een welput in de tuin. Er was verder een complete elektrische installatie, maar nog wel met gasverlichting in de woonkamers. Niet duidelijk of er een badkamer was: waarschijnlijk niet.

Naar Leeuwarden, naar het Fries Museum

Vervolgens naar Leeuwarden voor de lunch, die besproken was in het Museumcafé. Parkeren kon in de parkeergarage pal onder het museum. Na de lunch en het napraten over wat we allemaal in Drachten gezien hadden, gingen we het museum zelf in.

Het Fries Museum is gevestigd in een geheel nieuw gebouw, dat in 2012 opgeleverd werd. Het is grotendeels gefinancierd uit de nalatenschap van de Friese architect Abe Bonnema (1926-2001). Tot de collectie behoren objecten die betrekking hebben op de Friese

geschiedenis en werken van Friese kunstenaars.

Op de begane grond zagen we de uitstalling van trouwjurken in de expositie "Ja, ik wil!" We werden opgehouden doordat iemand van ons gezelschap zo nodig één van de jurken wilde passen. Daarna gingen we naar de bovenste verdieping, van waaruit we in veel richtingen een schitterend uitzicht over de stad hadden.

Anneke vertelde uitgebreid over de architectuur van het museum en over de vele markante gebouwen die we konden zien. In een hoek waren wat memorabilia van Abe Bonnema te zien, waaronder enkele maquettes van zijn ontwerpen. Van de zomerhuizen op Vlieland is een foto in het album opgenomen.

De expositie "For every atom" liepen we snel door: de vreemde werken spraken ons niet aan; ook Anneke wijdde slechts enkele woorden aan één kunstwerk. Bij de harde knallen keken we elkaar wat verwijtend aan, maar het scheen bij de tentoonstelling te horen.

Dan, door een verduisterde deur, kwamen we in de tijdelijke tentoonstelling "Heem". *"Een expositie rondom het thema 'thuis'. Wat maakt dat je je ergens thuis voelt en wat blijft hiervan over als je weg van huis bent of je als de plek die je thuis noemt verdwenen is? En hoe ziet huiselijk geluk er eigenlijk uit? In Heem is hedendaags werk te zien uit de collectie van het Fries Museum. De selectie wordt versterkt door werken uit de Collectie Nederland."* Aldus de website van het museum. Sommige werken spraken ons wel aan, maar anderen weer niet. Het was bijzonder donker in dit gedeelte van het museum.

Een paar verdiepingen lager keken we nog even op de zaal die gewijd is aan Mata Hari. Een korte uitleg: *"Het Friese meisje Margaretha is op haar 29ste een regelrechte mediahype in Parijs. Als Mata Hari betovert ze het societypubliek met haar exotische dans, waarbij ze langzaam haar lichaam ontbloot. De kranten raken niet uitgeschreven over deze sensatie. Tien succesvolle jaren lang is haar naam synoniem voor sensualiteit en glamour. Maar de talloze affaires met mannen in uniform en haar reizen door Europa tijdens de Eerste Wereldoorlog maken haar verdacht in de ogen van de Franse geheime dienst. Begin 1917 wordt ze opgepakt op verdenking van spionage voor de Duitsers. Mata Hari sterft op 15 oktober van dat jaar voor een Frans vuurpeloton in de bossen bij Parijs."*

We bekeken nog even de geheel demontabele Hindelooper stijlkamer en toen zat het er weer op.

Naschrift

We kunnen wel stellen dat deze trip (wederom) een succes is geweest. We weten nu veel beter wat we kunnen verstaan onder "Friese cultuur" en hoe bepalend die is geweest. En bovenal: het was supergezellig!

Dank aan Anneke voor de zeer grondige voorbereiding en de enthousiaste begeleiding; aan Gerja en Yo voor het proeflezen; aan iedereen die leuke foto's heeft opgestuurd.